

Nieuwsbrief
Jaargang
08
Nummer
23
Juni 2016

NIEUWSBRIEF JOE ENGLISH, KUNSTSCHILDER

Dag beste kunstvriend,

In drie opeenvolgende nieuwsbrieven tonen wij aan dat Joe English reeds vanaf *oktober 1917* een actief medewerker was van de Artistieke Afdeling (Section Artistique) van het Belgisch leger. De Antwerpse dame Marie Elisabeth Belpaire speelde een bemiddelende rol bij koning Albert en koningin Elisabeth, zoals voor veel andere frontsoldaten.

Maar waarom besteedt de reeks tentoonstellingen en evenementen over *"de Zijkant van de oorlog"* geen aandacht aan M.E. Belpaire? In de recente studie van Geraldine Reymenants wordt aangetoond welke belangrijke politieke en culturele invloed zij had als vrouw aan het Belgische front. Tijdens WO I woonde en werkte zij in De Panne waar nu een tentoonstelling loopt over koningin Elisabeth en over… uitsluitend mannelijke kunstenaars… Later volgt er een tentoonstelling over oorlog en prostitutie *"Flirten met Mars en Venus"*. In Veurne wordt het toegepast wetenschappelijk onderzoek getoond dat de Franse Marie Curie ondernam. De Duitse Käthe Kollwitz komt aan bod als kunstenares en moeder in Koekelare en Diksmuide. In het Museum aan de IJzer maken wij kennis met Engelse dames en twee plaatselijke oorlogsvrouwen Mietje Boeuf en Madam Tack. Achter het front schreef Marie Belpaire heel wat waardevolle teksten die de optredens van de ambassadrices van de Zijkant-evenementen kunnen inspireren.

Vorige maand was het 100 jaar geleden dat Firmin Deprez, studentenleider in Leuven en frontsoldaat sneuvelde. In onze vorige nieuwsbrief vermeldden wij de ontdekking van een onbekende portrettekening van Firmin. Wij zijn fier in dit herdenkingsjaar te kunnen bevestigen dat dit portret getekend werd door Joe English, op basis van biografische feiten en stilistische kenmerken en dankzij de mondelinge verhalen bij de familie Deprez.

Piet De Baere Co English

Colofon

Verantwoordelijke uitgever:

Joe English, Kunstschilder vzw
Vuldersreitje 2, 8000 Brugge
www.joe-english-kunstschilder.be

In dit nummer

1. Joe English en de "Artistieke Afdeling" van het Belgisch Leger (deel 2) pag.2
2. Bibliografie en aantekeningen pag.7
3. Vrienden van Joe English pag.8
4. Kunstkaarten bestellen pag.8

Joe English en de “Artistieke Afdeling” van het Belgisch leger (deel 2)

5. Marie-Elisabeth Belpaire (1853 – 1948) steunt Joe’s kandidatuur.

De kandidatuur van Joe voor de A.A. was niet vanzelfsprekend voor de legeroverheid, gezien zijn actieve rol als secretaris bij het Secretariaat van de Katholieke Vlaamse Hoogstudenten (SKVH) in Veurne. Waarschijnlijk bleef daardoor een positief antwoord op zich wachten. Alleen iemand met voldoende gezag en invloed zou een gunstige wending kunnen geven aan het gepalaver van de Generale Staf. Zoals Dr. Daels de grafische talenten van Joe kon inzetten voor de Vlaamse zaak, zo zou M.E. Belpaire (M.E.B.) (11) zijn beroepsbekwaamheid als kunstschilder laten renderen voor het Belgische leger. Zij kende zijn werk en bewonderde zijn talent.

Joe en M.E. Belpaire waren geen onbekenden voor elkaar. Reeds voor WO I leerde Joe haar kennen via het gezin van zijn toekomstige schoonvader Karel Goedemé (1843-1928). Zijn dochters Elisa en Hendrica (Jette) hadden een degelijke muziekopleiding gekregen aan het conservatorium van Peter Benoit. Zij zongen in diverse zangkoren en woonden geregeld concerten bij van de Antwerpse muziek- en zangverenigingen waar bekende personen uit de culturele wereld aanwezig waren zoals o.a. M.E.B. In de persoonlijke bibliotheek van Vader Karel is er een exemplaar van het dagboek van Constance Teichmann, uitgegeven door M.E.B. (12). In 1910 werkte Elisa Goedemé met M.E.B. samen op het congres van het Davidsfonds in St.-Niklaas. Op maandagmorgen was er een aparte sessie voor 400 deelnemende dames. M.E.B. was de voorzitster van het plenum en Elisa verzorgde de muzikale intermezzi met haar warme mezzo-sopraanstem (13).



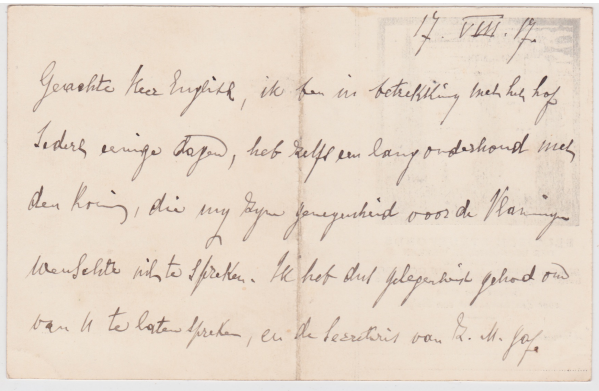
Joe en M.E.B. kenden elkaar ook via het weekblad *Ons Volk ontwaakt* . Hij was er aangenomen als karikaturist en in één van de eerste afleveringen verscheen een themanummer met een literair portret over mevrouw Belpaire. Zij vonden elkaar terug achter het IJzerfront in de Panne. Toen Joe deelnam aan de tekenwedstrijd georganiseerd door de *Belgische Standaard* in 1915, waarvan zij één van de medeoprichters was, werden twee van zijn humoristische tekeningen bekroond en uitgegeven op prentbriefkaarten. Hij kreeg ook de opdracht om de nieuwe hoofding te ontwerpen voor deze oorlogskrant. Vanaf 1916 hebben M.E.B. en Joe geregeld samengewerkt in het kader van de kunsttentoonstellingen die achter het front werden ingericht (14).

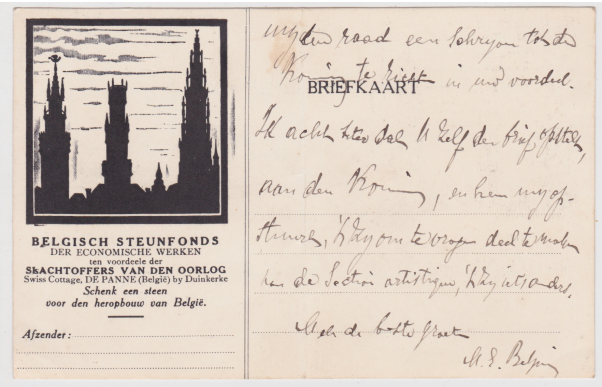
In januari 1917 nam Joe deel aan de tentoonstelling van de Belgische Standaard die doorging in De Panne. M.E. Belpaire was vol lof over zijn werk. Op 22 januari schreef zij aan de heer Voets: ***“ Er is een paneel voor Joe English- zoo innig - mystiek schoon! En voor De Vriendt enz. alles om ter best…”***(15). Na Wo I publiceerde zij een essay over “Ons Lief Vrouwtje van den IJzer”(16) dat in januari ‘17 voor de eerste keer tentoon gesteld werd.

Het is dan ook niet te verwonderen dat zij een woordje ten beste deed voor Joe bij koning Albert I in hoogsteigen persoon, tijdens het bekende historische gesprek van M.E. Belpaire met de koning. Op 15 augustus 1917 kwam Joe’s kandidatuur voor de Artistieke Afdeling ter sprake. Het moment was goed gekozen, gezien de Frans-Vlaamse spanningen in het leger, kreeg de koning de gelegenheid om zijn positieve ingesteldheid te tonen t.a.v. de Vlaamse soldaten (17).

Wij mogen aannemen dat koning Albert dit achteraf met zijn echtgenote koningin Elisabeth zal besproken hebben. Want de beslissingen op het terrein van de kunst vertrouwde hij aan haar toe. Daarbij liet zij zich adviseren door beroemde Belgische kunstenaars zoals Eugène Ysaÿe (muziek), Emile Verhaeren (letterkunde) en Emile Claus (schilderkunst). Kort voor het gesprek in augustus van Belpaire met de koning, was Claus eind juli op bezoek geweest aan het front op uitnodiging van de koningin. Had Elisabeth met Claus gesproken over de kandidatuur van Joe? Hij kende Joe en waardeerde zijn talent: Emile Claus was voorzitter van de jury die Joe English de Godecharleprijs toekende in 1907. Enkele weken later werd Joe benoemd in de Artistieke Afdeling van het Belgisch leger, Sam De Vriendt werd niet opgenomen. "Over de toetredingsvoorwaarden bestaat geen informatie". (18)

Enkele dagen later, reeds op 17 augustus schreef M.E.B. een enthousiast kaartje aan Joe:
"Geachte Heer English, ik ben in betrekking met het hof sedert enige dagen, heb zelfs een lang onderhoud met den Koning, die mij zijn genegenheid voor de Vlamingen wenste uit te spreken. Ik heb dus gelegenheid gehad om van U te laten spreken, en de secretaris van Z.M. gaf mij den raad een schrijven tot den Koning te richten in uw voordeel. Ik acht beter dat U zelf den brief opstelt, aan den Koning, en hem mij opstuurt, 't zij om te vragen deel te maken van de section artistique, 't zij iets anders. Met de beste groeten, M.E. Belpaire" (19)





De brief die Joe toen schreef naar de Koning (via M.E. Belpaire?) is ons niet bekend. De beslissing bleef nog een tijdje op zich wachten. Maar "gek genoeg zou de onrustwekkende Vlaamse agitatie aan het front English in deze sollicitatie dus een flinke duw in de rug geven" (20). Ondertussen kreeg Joe wel de toestemming om op verlof te gaan naar Londen. Verandering van omgeving zou hem deugd doen. Hij kon er logeren bij de familie Van Can, vrienden van Elisa, die hij reeds tijdens zijn studieperiode leerde kennen in Antwerpen. Ook zag hij voor de eerste maal zijn zussen en broer Patrick terug die bij het uitbreken van de oorlog naar Londen uitgeweken waren. Samen bezochten zij de Londense musea zoals de 'National Gallery' en 'Tate Gallery'.

Bij zijn thuiskomst begin oktober wachtte hem een verrassing. Tijdens zijn afwezigheid was er een brief gestuurd vanwege het Militair Hoofdkwartier die was blijven liggen tot hij terugkwam, met de melding dat hij benoemd was als lid van de "Section Artistique".

De felicitatiebrieven die bewaard werden vermelden wij hier in chronologische volgorde, de eerste kwam van het hoofdkwartier van het Belgisch leger in Houtem(21).

Van: Arthur St. Martin, Sergant-Major, gqg III' Section.
Aan : Monsieur Joe English, Section Artistique de l'armée, La Panne.
Datum: 3 den oktober 1917

Het adres op de briefomslag was in het Frans, de brief geschreven met pen en donkerbruine inkt in het Nederlands:

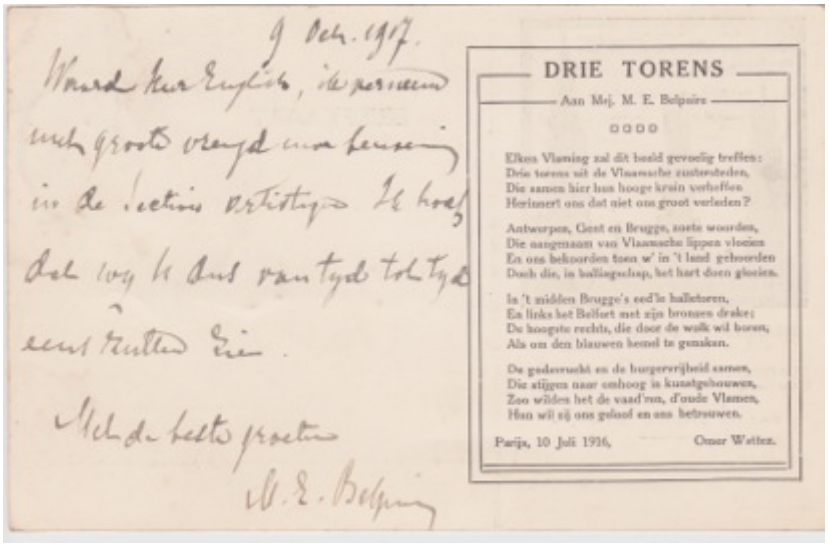
"Goede Vriend Joe,

U stuur ik gaarne al mijne best gemeenden wenschen ter gelegenheid van uw overgaan tot onze Leger Kunstafdeling.
Mejuffer Maria deed daar een uiterst goed werk, met daaraan hardnekkig voort te doen en mochte gij in uwen nieuwen kring en bediening de meest rijkvolle kunstgedachten opdoen en die vertolken in prachtwerken van eigen Vlaamsche kunst tot verheerlijking van ons dierbaar heldenvolk, ons arm gemarteld landeken en ons innig lief Vlaanderen.
Betere dagen zullen welhaast dagen in meerdere bloeie nog als weleer en innigen kunstlevens.
Heb moed, Goede Vriend Joe, en werk neerstig, Uw oude vriend Maurits De Brauwere uit Oostende, zal ik heden het goede nieuws konden, welke hem uiterst zal aangenaam zijn.
Komt U even langs Houthem laat dan niet na mij de gelegenheid te geven U nader te leren kennen en kom maar eens klappen aan de III' Sektie.

Hartelijke handdruk van uw hoogst verheugde en uiterst genegen
St. Martin

Waarschijnlijk was deze brief van het hoofdkwartier zijn officiële benoeming. Hieruit blijkt de goede verstandhouding van Joe met de militaire overheid en hun waardering voor zijn werk.

Als volgende schreef M. E. Belpaire op **9 oktober '17** op een prentbriefkaart(22):


9 Oct. 1917.
Waarde Heer English, ik verneem
met groote vreugd uwe keuze
in de Section Artistique. Ik hoop
dat wij U dus van tijd tot tijd
eens zullen zien.
Met de beste groeten
M. E. Belpaire

DRIE TORENS

Aan Mej. M. E. Belpaire

Elken Vlaming zal dit beeld gevoelig treffen:
Drie torens uit de Vlaamsche zustersteden,
Die samen hier hun hooge krein verheffen
Herinnert ons dat niet ons groot verleden?

Antwerpen, Gent en Brugge, zoete woorden,
Die aangenaam van Vlaamsche lippen vloeien
En ons bekoorden toen w' in 't land geboorden
Doch die, in halligpalap, het hart doen gloeien.

In 't midden Brugge's eed'le hallehoren,
En links het Belfort met zijn bronzen draken;
De hoogste rechts, die door de wolk wil boren,
Als om den blauwen hemel te gunsten.

De godsvrucht en de burgervrijheid samen,
Die stijgen naar omhoog in kunstgebouwen,
Zoo wilden het de vaad'ren, d'oude Vlamen,
Hun wil zij ons gelaof en ons betrouwen.

Parijs, 10 Juli 1916. Omer Wattez.

"Waarde Heer English, ik verneem met groote vreugde uwe keuze in de Section Artistique. Ik hoop dat wij U dus van tijd tot tijd eens zullen zien. Met de beste groeten, M. E. Belpaire"

De benoeming van Joe was bekend geraakt tot in Frankrijk zoals blijkt uit volgende postkaart (23):

Van: **L. De Koninck, directeur Boucherie, rue belge à Changé (Sarthe)**
Aan: **Joe English artiste-peintre, D291-7'Cie, armée belge en camp.**
Datum: **25 oktober 1917**

"Goede Vriend Joe,

Ik wensch u van harte proficiat. Ge ziet 't wel: niet geschoten is zeker mis. En nu hebt ge volledigen uitslag bekomen. Ten anderen, het komt u oprecht toe en ben er waarlijk zeer tevreden over. – Hier is niets te schilderen: onbeduidende streek. Ik zou nogthans bij mij thuis willen werken. Waar koopt ge nu uw doek? En aan wat prijs? Ik heb spijt dat ge de pennekens niet meer vinden kunt. Als ge toekomende keer in verlof gaat verzoek ik u hier bij mij. Van harte, zoals ge weet. Met mijn familie is goddank alles wel: vele groeten van haar voor u. De komplimenten a.u.b. aan Mr. Verscheuren. Laat mij al eens wat nieuws geworden, nogmaals proficiat en tot weerziens wel vriendelijke aan u,

De Koninck

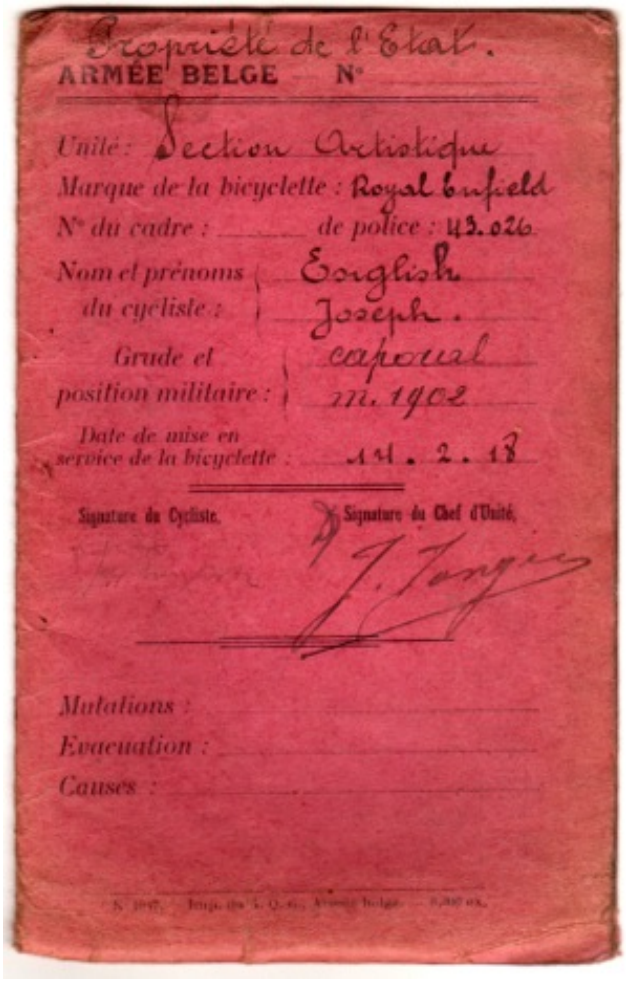
Changé, den 25 oct. 1917, zend mij uw nieuw adres"

Hoe keek Joe zelf aan tegen zijn benoeming? In een bedankingsbrief van Joe aan de familie Van Can, na zijn verblijf bij hen in Londen, schreef hij eind oktober 1917 (24)

"Mijn lieve mensen,
Ja we waren er weer, we waren terug en 'k was niet kwaad en niet triestig. Neen 'k werd wel blij gestemd als ik mijn barak binnen viel en hoorde dat ik daar juist niet meer thuis behoorde. 'k ben schilder in 't leger benoemd. 'k mag loopen waar ik wil als ik maar 't soldatenleven in schetsjes en teekeningen weer geef. Wat zegt Ge daarvan? Kon er nu een groote vooruitgang plaats hebben wat zou ik dikwijls naar Brugge kunnen gaan. Mijn eerste nacht hier op 't front terug. 'k heb geslapen en gedroomd en 'k was waarlijk een geluksvogel gelijk die gedurig reisde tusschen Brugge en Londen. Waar zal ik nu eerst aanlanden op vaste grond?..."

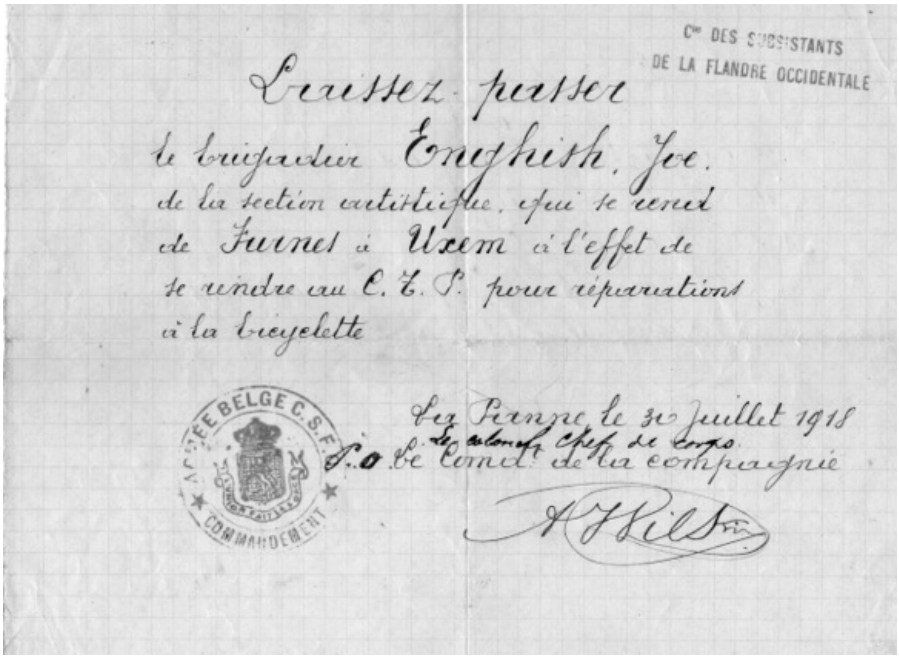
Wat later eind november 1917 (?) schreef Joe ook aan de fam. Van Can over de verantwoordelijken en de sfeer tussen de schilders van de Artistieke Afdeling. Over de verandering van het "Ministerie van oorlog" naar "het ministerie van Wetenschappen en kunst" en… dat hij de oorlog beu was. Na drie jaar oorlog verlangde hij naar Brugge (25)

(P.2) ***"…maar velen houden hier niet van hem… Zowaar aanbeveling of steun vroeg ik nooit. 'k heb hen niets te verwijten maar de meeste zeggen hier dat hij er een kliekske op na houdt. Buiten die moeten geen andere leven. Dat het daarbij nog al mannen buiten het leger zijn waarvan velen in jaren om hier hun dienst te doen."… …" 'k spreek aan niemand over iets alhoewel er toch verandering in de lucht hangt. Men heeft ons gezegd dat we niet meer zullen afhangen in 't kort van het ministerie van oorlog maar zullen afhangen van 't ministerie des sciences et des arts. Dat ze al doen wat ze willen. 't Is me zoo te moede dat ik aan alles mijn botten vaag en naar niets anders verlang dan dat 't gedaan ware "…***


Propriété de l'Etat.
ARMÉE BELGE N°
Unité : Section Artistique
Marque de la bicyclette : Royal Enfield
N° du cadre : de police : 43.026
Nom et prénoms du cycliste : English Joseph.
Grade et position militaire : caporal m. 1902
Date de mise en service de la bicyclette : 14. 2. 18
Signature du Cycliste. Signature du Chef d'Unité.
Mutations :
Evacuation :
Causes :

Het is toch wel vreemd vast te stellen dat er op het loopbaanformulier in zijn militair dossier niet vermeld werd dat hij deel uitmaakte van de "Section Artistique". Op de twee militaire documenten die hij steeds bij zich droeg staat het wel uitdrukkelijk vermeld (26):
1e een rode kaart waarbij hij de toelating krijgt om een fiets te gebruiken.
2e een plechtig geschreven toelating om zijn fiets te laten herstellen in… Duinkerken !

Fietskaart van Joe English: De fiets werd toegekend op **14.02.1918** maar bleef eigendom van het Belgisch Leger. Deze datum werd op basis van dit document verkeerdelijk aanzien als de toetredingsdatum van Joe bij de Artistieke afdeling.


Cie DES SUBSISTANTS DE LA FLANDRE OCCIDENTALE
Laissez passer
le brigadier English, Joe.
de la section artistique, qui se rend
de Furnes à Uxem à l'effet de
se rendre au C. E. S. pour réparations
à la bicyclette
ARMÉE BELGE C.S.F. COMMANDEMENT
Le Panne le 30 juillet 1918
P.O. le Commt de la compagnie

Met deze **toelatingsbrief** kon brigadier ENGHISH (sic), Joe, van de artistieke afdeling, zich begeven vanuit Veurne naar Uxem (bij Duinkerke) om zijn fiets te laten herstellen. Opgemaakt in De Panne op **30 juli 1918**, één maand voor zijn overlijden. Werd zijn fiets ooit hersteld? Was hij toen reeds ziek?

(wordt vervolgd)

Bibliografie en aantekeningen (bij deel 2)

(11) Corremans Luc, *Marie Elisabeth Belpaire, moeder van de Vlaamse Beweging*. In: *Vrouwen aan het front*. Davidsfonds, 2014, p.72-81
Reymenants Geraldine, *Marie Elisabeth Belpaire. Gender en macht in het literaire veld 1900-1940.* Kadoc en Universitaire Pers Leuven, 2013, 278 blz.
Schrooten Herman, *De sociale en politieke actie van Mej. M. Belpaire tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918)*. De Nederl. boekh., Antwerpen, Amsterdam, 1978, 88 blz.

(12) Belpaire M. E., *Constance Teichmann*. Antwerpen, Buschmann, 1908, 352blz. Met de hand geschreven: *"Eigendom van Karel Goedemé, St. Michiels bij Brugge"*.

(13) *Handelingen van het congres van het Davidsfonds gehouden te Sint-Niklaas den 4-en en 5-en september 1910*. Brugge, Houdmont-Carbonez, uitgave nr 174, p.155 vv.

(14) Belpaire M.E., *Gestalten in 't Verleden*. De Kinkhoorn, Desclée De Brouwer, Brugge, 1947, 378 blz. // zie b.v.b. p.243-244 ivm. de tentoonstelling op 16 september 1916.

(15) *Brief van M.E. Belpaire aan de heer Voets (sr.) op 22.01.1917*. Met dank aan de heer Voets (jr) Antwerpen. Voets (sr.) was oorspronkelijk de organisator van de tentoonstelling in De Panne, maar moest onverwacht van zijn oversten vertrekken naar een instituut in Frankrijk voor gekwetste frontsoldaten die blind of slechtziend geworden waren.

(16) Belpaire (Maria), *Ons Lief Vrouwtje van den IJzer.* In: *De Vier wonderjaren*, De Bièvre, Brasschaat, 1920, p.16-23. Met een geschreven opdracht: ***"Mevrouw Joe English in vereering en genegenheid aangeboden. M.E. Belpaire."***

(17) Over de historische betekenis van dit gesprek zie Schrooten Herman, a.w., p.69-71. Dank zij het onderzoekswerk van Paul.C. De Baere in 1972-1974, werd bekend dat M.E. Belpaire toen voor Joe English bij koning Albert ten beste had gesproken.

(18) De Muynck Luc. *De artistieke contacten van Koningin Elisabeth 1914-1918.* De Panne, 2016, blz.6. een publicatie nav. een tentoonstelling over *"de Zijkant van de oorlog. Opmerkelijke vrouwen in het hart van WO I"*. De Zijkant betreft in De Panne enkel Kon. Elisabeth. Alle kunstenaars die aan bod komen zijn mannen! Van Joe English wordt er niets getoond omdat er geen schilderijen aanwezig zijn noch in het koninklijk paleis, noch in het legermuseum. Er bevinden zich wel negen schilderijen in de reserves van het Stadsarchief te Veurne.

(19) *Prentbriefkaart van M.E. Belpaire aan Joe English op 17.08.1917.* Geschreven op een kaart van het "Belgisch Steunfonds ten voordele van de oorlogsslachtoffers" (archief fam. English)

(20) Vandeweyer Luc, *Joe English 14-18.* Diksmuide, Mus.a.d.IJzer 2008, p.109.
In *Bijdragen tot de Geschiedenis der Vlaamsche IJzertragedie 1914-1918*, Diksmuide, 1939, werden 2 frontbrieven uitgegeven: de *"Open brief aan den Koning van België, Albert I"* 11juli 1917 gepubliceerd door leden van de Frontbeweging en in augustus '17 de *"Brief van de Vlaamsche soldaten aan den opperveldheer van 't leger, Koning Albert"* door Cyriel Verschaeve.

(21 tot 26) Documenten uit het archief van de familie English: Vragen aan onze lezers !
- (21) Wie was Sergeant majoor Arthur St. Martin?
- (23) Wie was officier L. De Koninck?
- (25) Wie bedoelde Joe met ***"hem…hij die er een kliekske op na houdt"…?***

(wordt vervolgd)

Vrienden van de VZW Joe English, kunstschilder

Met dank voor de steunende bijdrage van nieuwe en hernieuwde vrienden:

Claeys Leo, Zedelgem / Priem Hilde, Gent / Bryssinck Antoon, Temse / Henskens José, Leuven / Huys Leon, Tielt / De Taeye Marcel, Wondelgem / Deloof- Derycke, Brugge /
Tavernier Martine, Nieuwpoort / Maertens Liesbeth, Ingooigem / Van Looveren René, Loenhout / Termont Marc, Brugge /De Paepe Oscar, Ruiselede / English Molly, Dilbeek /
English Thérèse, Dilbeek / Gyselinck Jan, Boechout.

Schenkingen:

J. en L. D. >>> boek over *Stichting Godecharle 1871- 1971*.
A. V. >>> Arthur Coussens, *Pennetrekken uit Ierland,* 1921,
"Aan de nagedachtenis van mijn goeden, diepbetreurden vriend Joe English die Vlaanderen en Ierland zo lief had".
M. W. >>> 5 prentbriefkaarten met Gudrun-tekeningen van Joe English, verstuurd door Elisa Goedemé aan haar vriendin Rosa Van Can –Roumans in 1909.

Speciale dank aan Mw. G.A. Gielen-Nannes, Hulst N.L., voor het bezorgen van de recent uitgegeven studie over de *kunstschilder Josephus Phillippus Dinnewet, 1827-1889*. In: *Bulletin van de Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen,* jg. 11, nr. 1, maart 2016, p.25-44. Een essay over het oeuvre van deze Brugse kunstschilder die de schoonvader was van Henry English en grootvader van Joe.

Kunstkaarten en catalogus bestellen

Ondergetekende : naam, voornaam, adres en handtekening.

……

……

❒ Bestelt hierbij …… reeks(en) 7 kunstkaarten (K 1 tot 7) = 14€ per reeks
❒ Bestelt hierbij …… reeks(en) 4 postkaarten (P 1 tot 4) = 8€ per reeks

(2 € per kaart) verzendingskosten inclusief vanaf minimum bestelling van 1 reeks

En schrijft € ……. over op rekening 121-0405563-84 van de vzw Joe English, kunstschilder,

met vermelding: …… ex. kunstkaarten J.E.

* Bestelt hierbij … ex Catalogus "Joe's Kunst" aan 20 € per boek.

Ook vriend worden kan door storten van 15€ per jaar / Steunend Vriend door gift van 50€ op rek. 121-0405563-84 van vzw Joe English,kunstschilder. Uw bijdrage is een financiële steun om verder te werken aan het A.B.C.D.E… van Joe's kunst, met de doelstelling een uitgebreide biografie te kunnen uitgeven over Leven en Werk van Joe English & Elisa Goedemé. Zo werken we samen aan het bewaren van hun kunst.

Joe English